

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

NOVI POGLEDI NA SUVREMENU DRAMSKU I KAZALIŠNU SCENU NJEMAČKOG GOVORNOG PODRUČJA

Sonja Novak i Katarina Žeravica, *Dramski i kazališni krajolik
njemačkog govornog područja na početku 21. stoljeća*

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2023.

Monografija *Dramski i kazališni krajolik njemačkog govornog područja na početku 21. stoljeća*, objavljena 2023. godine u nakladi Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, nastala je u sklopu znanstvenoistraživačkog projekta *Analiza sustava u krizi i nove svijesti u književnosti 21. stoljeća* koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Autorice Sonja Novak, s Filozofskog fakulteta u Osijeku, i Katarina Žeravica, s Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku, obje izvanredne profesorice s dugogodišnjim istraživačkim iskustvom usmjerenim na suvremenu dramu i kazalište njemačkog govornog područja, u ovoj monografiji donose temeljitu analizu spomenutog područja, kombinirajući književnopolitičke, teatrološke i sociološke pristupe. Monografija je prije svega rezultat intenzivnog projektnog

istraživanja te donosi preliminarne rezultate istraživanja o ključnim trendovima u suvremenoj drami njemačkog govornog područja zbog čega predstavlja značajan i sustavan doprinos postojećoj stranoj stručnoj literaturi, ali prije svega hrvatskoj stručnoj literaturi u kojoj ovo područje dosad nije istraženo. Autoricama je u monografiji cilj predstaviti ključne dramske i kazališne pojave njemačkog govornog područja s početka 21. stoljeća, ističući nagrađivane dramatičare i dobitnike nagrade Mülheimer Dramatikerpreis u razdoblju od 2000. do 2022. te nagrađivane redatelje, uz tematske analize drama usmjerenih na krize obitelji, demokracije i krize kao posljedice migracija. Ova publikacija pruža ključne uvide studentima filologije, dramske i kazališne umjetnosti te je jednako vrijedna znanstvenicima iz područja književnosti,

dramaturgije, dramatologije i teatrologije koji se bave ovim jednim od najznačajnijih europskih kazališnih sustava.

Struktura monografije sastoji se od šest logično strukturiranih poglavlja koja čitatelju nude jasan pristup istraživanju drame i kazališta njemačkog govornog područja. U uvodnom poglavlju autorice donose koncizan pregled dinamične i društveno angažirane uloge kazališta i drame na njemačkom govornom području, napose području Republike Njemačke, Republike Austrije i Švicarske Konfederacije. U poglavlju naglašavaju vitalnost ovih kazališnih krajolika koji uspješno balansiraju između tradicije i inovacije, pri čemu se kao ključni čimbenici za stabilnost, uspjeh, ali i dugu kazališnu tradiciju ističu dobro uspostavljeni sustavi financiranja, institucionalne potpore i umjetničke suradnje. Poglavlje također nudi podatke o broju državnih, privatnih i nezavisnih kazališta te pregled najpoznatijih i najutjecajnijih kazališnih kuća, festivala i nagrada, pri čemu se naglašava značaj festivala, ali i nagrada, u predstavljanju suvremenih kazališnih ostvarenja i poticanju rada suvremenih (mladih) dramatičara. Iako autorice nimalo pretenciozno pristupaju oblikovanju monografije, ističući kako „će vremenska distanca u književno-povijesnoj sistematizaciji pružiti pre-

gledniji uvid u pregršt kazališnih i dramskih pojava, pravaca i trendova vrijednih spomena i istraživanja“ (Novak, Žeravica, 12), također ističu važnost preispitivanja vlastitog, sadašnjeg konteksta, u svrhu zadržavanja relevantnosti istraživačkih rezultata. Potonje potvrđuje i sâm izbor istraživačkog materijala za potrebe ove monografije koji se oslanja na dosadašnje, preliminarne rezultate uspostavnog znanstveno-istraživačkog projekta *Analiza sustava u krizi i nove svijesti u književnosti 21. stoljeća* koje u uvodnom dijelu autorice kratko predstavljaju. Nastavno na rezultate, autorice apostrofiraju relevantnost tema poput krize obitelji, krize kao posljedice migracija i političke krize za dramu njemačkog govornog područja, koje u narednim poglavljima monografije predstavljaju kroz prikaz autora koji stvaraju u razdoblju od 2000. do 2022., ali i *close reading* analizu tekstova nastalih u spomenutom razdoblju. Na samom kraju uvodnog poglavlja, autorice donose koncizan pregled četiri poglavlja: *Skica za povijest njemačkih dramskih i kazališnih teorija*, *Generacija dramatičara njemačkog govornog područja od 2000. do 2022.*, *Kriza kao leitmotiv i Redateljsko kazalište*.

Drugo poglavlje *Skica za povijest njemačkih dramskih i kazališnih teorija* nudi sažet kronološki prikaz relevantnih teorijskih temelja njemačke

drame, od prosvjetiteljstva do suvremenog doba, pri čemu se naglašava njihova važnost za razvoj drame i kazališta njemačkog govornog područja, ali i njihovog utjecaja na razvoj svjetskog kazališta zapadnog kulturnog kruga. Kao istaknute teoretičare i reformatore autorice ističu Johanna Christopha Gottscheda, Gottholda Ephraima Lessinga, Johanna Wolfganga Goethea, Friedricha Schillera, Gustava Ferytaga, Friedricha Nietzschea, Bertolta Brechta, Petera Szondija i Friedricha Dürrenmatta. U dva zasebna potpoglavlja autorice donose detaljniji uvid u postdramsko kazalište prema Hans-Thiesu Lehmannu i dokumentarno kazalište na njemačkom govornom području. Potpoglavlja uranjaju u specifične aspekte, poput junaštva, lika i tijela, iluzije i realnog prostora i vremena, odnosno promjenama koje u pogledu tih aspekata donosi postdramsko kazalište, te uranjaju u različite tipove dokumentarističkog kazališta, napose umjetničke dokumentaže i arhivističke montaže koje se dijele na arhivističke rekonstrukcije, hiperdokumentarističke komade i interaktivne montaže. Osim što potpoglavlja nude uvid u teorijske značajke spomenutih pojava, u njima se također navode relevantni, reprezentativni autori i njihova djela.

U trećem se poglavlju *Generacija dramatičara njemačkog govornog područja od 2000. do 2022.* autorice

usredotočuju na istaknute dramatičare njemačkog govornog područja, odnosno onih dramatičara koji stvaraju u razdoblju od 2000. do 2022. godine. Kao temelj prikupljanja podataka o relevantnim autorima i njihovim djelima odabran je festival Kazališni dani u Mülheimu s obzirom na to da on obuhvaća najbolje dramske tekstove njemačkih, austrijskih i švicarskih autora, koji su i predmetom istraživanja ove monografije. Navedeni su podaci prikazani tablično, ali su u poglavlju također istaknuti učestalo nominirani dramatičari i njihova djela. Pri istraživanju podataka učinjena je i tematska analiza djela koja ukazuju na dominantne teme poput problematiziranja egzistencijalne krize, krize identiteta, tematiziranja „drugosti“ i „drugacijeg“, kao i brojnih kriza vezanih uz obitelj, ekonomiju, politku i rat, posljedice migracija, urbanizaciju, globalizaciju, birokratizaciju, pandemiju i klimatske promjene. Navedene teme autorice također tablično sistematiziraju te povezuju autore i njihova djela sa spomenutim dominantno obrađivanim temama. U potpoglavljima autorice nude uvid u biografije i dramska djela najnagrađivanijih autora, napose dvojca Helgarda Hauga i Daniela Wetzela, zatim Martina Heckmannsa, Wolframa Hölla, Elfriede Jelinek, Dee Loher, Thomasa Köcka i Renéa Pollescha. Djelo svakog od

pojedinih dramatičara kontekstualizirano je unutar širih trendova nje-mačke drame, povezujući ih s tematskim istraživanjima o kojima se govori kasnije u monografiji.

U četvrtom poglavlju *Kriza kao leitmotiv*, osvrćući se na sociološke teorije druge polovine 20. stoljeća i teoriju sustava i pojam krize, autorice u središte stavljaju teme krize obitelji, krize demokracije i krize kao posljedice migracija u kontekstu postdramskog teatra. Ovo je poglavlje strukturirano u detaljna potpoglavlja koja se kroz *close reading* analizu bave krizom u djelima dramatičara Rolanda Schimmelpfenniga, Mariusa von Mayenburga, Philippa Löhlea, Lutza Hübnera i Sarah Nemitz te dramatičara Mile Raua i njegove kazališne i filmske kuće IIPM (*Institute of Political Murder*), kao i umjetničkog kolektiva Rimini Protokoll, nudeći tematsku leću koja osvjetljava društveno-političke probleme koji utječu na današnju njemačku dramu i kazalište. U potpoglavlju koje se bavi krizom obitelji autorice na primjeru drame *Die Frau von früher* (2004.) Rolanda Schimmelpfenniga te *Parasiten* (2000.) i *Freie Sicht* (2008.) Mariusa von Mayenburga apostrofiraju nemogućnost članova obitelji kao pripadnika mikrosustava da nadvladaju krizu, prije svega zbog karakternih manjkavosti pojedinih članova obitelji, što se očituje u nenadvladava-

nju vlastite nesigurnosti i krize identiteta te neprihvaćanju odgovornosti i uloga koje imaju unutar obitelji. Spomenuto se posljedično neminovno prelijeva i na obitelj koju karakterizira pasivnost, manjak komunikacije, ali i autodestruktivnost i nasilje, što dovodi do raspada obitelji i partnerskih odnosa. U potpoglavlju koje se bavi krizom demokracije i moći u dokumentarnom kazalištu autorice se bave trilogijom kazališnog projekta Mile Raua *The Europe Trilogy / Die Europa-Trilogie* (2016.) koja se sastoji od komada *The Civil Wars*, *The Dark Ages* i *Empire* te interaktivnom kazališnom tetralogijom Rimini Protokolla *Staat 1 – 4* (2016.-2018.) s dijelovima *Top Secret International*, *Society under Construction*, *Dreaming Collectives*, *Tapping sheep* i *Davos: State of the World*. Analizirajući trilogiju Mile Raua autorice ističu kako ona nudi uvid u složen odnos osobnih narativa i kolektivne europske povijesti. Spajajući intimne priče glumaca te balansirajući između dokumentarnih elemenata i fikcije, Milo Rau istražuje kako živote pojedinaca oblikuju šire političke, društvene i povijesne sile, čime potiče kritičko razmišljanje o europskoj prošlosti i različitim krizama suvremenog sustava, posebice o utjecaju ratova, političkih promjena i tehnološkog napretka. U *Staat 1 – 4*, Rimini Protokoll, neovisno o

tome što svaka izvedba progovara i specifičnoj temi, propituje krizu demokracije, odnosno djelovanje postdemokracije na svijet u kojem živimo. Uključivanjem publike u sam tijek izvedbe, potičući je na sagledavanje problematike iz različitih perspektiva, ciklus potiče kritičko razmišljanje o suvremenim problemima, pri čemu Rimini Protokoll ne nudi rješenja, već izaziva publiku da donese vlastite zaključke i preispita vlastitu ulogu u demokraciji. U posljednjem potpoglavlju autorice se bave krizom kao posljedicom migracija na primjeru drama iz 2015. godine – *Wir sind keine Barbaren!* Philippa Löhlea te *Phantom (Ein Spiel)* Lutza Hübnera i Sarah Nemitz – ističući kako je u dramama, neovisno o visokom stupnju razvijenosti društvenog sustava, i dalje naglašeno i sveprisutno diferenciranje između „mi“ i „oni“, čime se migrantima onemogućuje integriranje u društvo ili im se pak načelno omogućuje samo zbog vlastitih interesa, profita ili kompleksa domicilnog stanovništva.

U petom i posljednjem poglavlju *Redateljsko kazalište* autorice se bave istraživanjem pojave i uloge redatelja kao pojma te zasebne umjetničke discipline, od antike do danas, pojašnjenjem pojma *redateljskog kazališta* te predstavljanjem istaknutih redatelja njemačkog govornog područja koje dijele na dvije

generacije – redatelje rođene u prvoj polovini 20. stoljeća do 1950-ih godina te redatelje nove generacije koji se na sceni pojavljuju od 1980-ih. U potpoglavlju autorice donose pregled redatelj(ic)a koji su osvojili najmanje dvije prestižne kazališne nagrade, „Der Faust“ i „Nestroy“, kao i broj poziva za sudjelovanje na renomiranim Kazališnim susretima u Berlinu od 2000. godine do danas, dok kao kriterij za detaljnije predstavljanje biografija i umjetničkog rada redatelja i redateljica s njemačkog govornog područja koji stvaraju u prva dva desetljeća 21. stoljeća uzimaju barem dva poziva za sudjelovanje na Kazališnim susretima u Berlinu i osvajanje minimalno jedne nagrade „Der Faust“ ili „Nestroy“. U monografiji su, prema spomenutim kriterijima, zastupljeni Stefan Bachmann, Karin Beier, Luc Bondy, Andrea Breth, Frank Castorf, Barbara Frey, Jürgen Gosch, Stephan Kimmig, Andreas Kriegenburg, Martin Kušej, Christoph Marthaler, Thomas Ostermeier, Claus Peymann, Stefan Pucher, Ulrich Rasche, Christopher Rüping, Peter Stein, Michael Thalheimer, Jossi Wieler i Peter Zadek.

Monografija *Dramski i kazališni krajolik njemačkog govornog područja na početku 21. stoljeća* autorica Sonje Novak i Katarine Žeravice nedvojbeno predstavlja značajan doprinos istraživanju ovog dosad neistraženog područja u hrvatskoj stručnoj

literaturi, ne samo u pogledu teorij-
skog i povijesnog pregleda dram-
skih i kazališnih trendova njemačkog
govornog područja, već i davanja
uvida u relevantne, a potencijalno i
kanonske, suvremene dramatičare i
njihova djela. Osim toga, *close read-
ing* analizom obrađene su drame i
izvedbe autora koji se bave gorućim
suvremenim kriznim fenomenima.
Posebnost ove monografije također
čini i sistematiziran prikaz strategi-
ja dokumentarizma u suvremenom
njemačkom dokumentarnom tea-
tru, ali iscrpan popis nominiranih
autor(ic)a za najbolje dramske tek-
stove na njemačkom govornom po-

dručju na festivalu Kazališni dani u
Mülheimu u razdoblju od 2000. do
2022. godine, tematska sistemati-
zacija drama nominiranih na kaza-
lišnom festivalu Kazališni dani u
Mülheimu u periodu od 2000. do
2022. te popis redatelj(ic)a pozva-
nih na Kazališne susrete u Berlinu,
kao i dobitnika kazališnih nagrada
„Der Faust“ i „Nestroy“. Iz svih na-
vedenih razloga monografija može
odgovarati mladim istraživačima
koji tek kreću u znanstvene vode i
iskusnim znanstvenicima koji se
bave proučavanjem drame i kazali-
šta, a u potrazi su za izvorom vrijed-
nih informacija i uvida.

Iris Spajić